

Op zoek naar de optimale straf. De krachtlijnen m.b.t. de bestraffing van het (voorstel van) voorontwerp van nieuw Boek I van het Strafwetboek in kaart gebracht

JOËLLE ROZIE^a

DAMIEN VANDERMEERSCH^b

^a Hoogleraar strafrecht, Universiteit Antwerpen.

^b Advocaat-generaal bij het Hof van Cassatie, en hoogleraar, *Université Saint-Louis Bruxelles* en *Université Catholique de Louvain*.

1. INLEIDING

De Commissie tot hervorming van het strafrecht¹, opgericht bij Ministerieel Besluit van 30 oktober 2015, heeft in de loop van 2016 een voorstel van voorontwerp van een nieuw Boek I van het Strafwetboek opgesteld en gepubliceerd (ROZIE *et al.*, 2016a, 2016b).² Intussen werd deze van de Commissie op 20 januari 2017 goedgekeurd door de Ministerraad en werd de tekst met enkele wijzigingen voor advies overgemaakt aan de Raad van State dat op zijn beurt op 27 maart 2017 werd vrijgegeven (COMMISSIE VOOR DE HERZIENING VAN HET STRAFWETBOEK, 1979). Het is nu aan de Regering, en uiteindelijk aan het Parlement om er zijn definitieve vorm aan te geven.

De betrachting was om het Strafwetboek meer accuraat, coherent en eenvoudig te maken. Deze drie sleutelbegrippen werden op een gefundeerde wijze ook doorgetrokken naar het bestraffingsniveau. Voorstellen tot wijziging werden onderworpen aan een rechtsvergelijkende analyse. Daarnaast vormden de werkzaamheden van de Commissie voor de Herziening van het Strafwetboek onder voorzitterschap van professor CHÂTEL en later van professor D'HAENENS (1976-1979) (COMMISSIE VOOR DE HERZIENING VAN HET STRAFWETBOEK, 1979), het voorontwerp van Strafwetboek van professor LEGROS (1983-1985) (LEGROS, 1985) en de werkzaamheden van de Commissie "Strafuitvoeringsrechtbanken, externe rechtspositie van gedetineerden en straftoemeting" (2003), ook de Commissie HOLSTERS genoemd (2000-2003), geregeld een inspiratiebron.

In deze bijdrage wordt gefocust op de bestraffingsuitgangspunten bepleit door de Commissie tot hervorming van het strafrecht. Vijf naadloos op elkaar aansluitende pijlers staan hierbij centraal:

- visie over de functie van het strafrecht in het algemeen en over de strafdoeleinden in het bijzonder;
- de gevangenisstraf als *ultimum remedium*;
- flexibiliteit in de bestraffing vertrekkende van uitgetekende strafniveaus zonder artificieel mechanisme van correctionalisering;
- een geïndividualiseerde, maar gelijkwaardige bestraffing voor eenieder;
- streven naar spiegelbestrafing waar mogelijk.

2. VISIE OVER DE FUNCTIE VAN HET STRAFRECHT IN HET ALGEMEEN EN OVER DE STRAFDOELEINDEN IN HET BIJZONDER

Het strafrecht is nodig om de dreiging met een straf op een welomschreven strafbaar gestelde rechtsnormschending te kanaliseren. De wetgever legt m.a.w. de reacties vast op de schending van de strafrechtelijke normen. De toepassing van het strafrecht mag echter

1 De leden van deze Commissie zijn hogervermelde auteurs van deze bijdrage.

2 De krachtlijnen werden gepubliceerd in (ROZIE *et al.*, 2017a en 2017b).

geen automatisme zijn. Het is dus niet omdat de samenleving een bepaald gedrag afkeurt, dat het strafrecht *ipso facto* in het vizier komt. Men moet zich dan ook de vraag durven stellen of het strafrecht in alle gevallen een gepast handhavingsmechanisme aanreikt en waar nodig moet men durven overgaan tot depenalisering/decriminalisering.

Zo hanteert het (voorstel van) voorontwerp van Boek I van het Strafwetboek nog slechts een tweedelige indeling van de misdrijven, m.n. misdaden en wanbedrijven. Het valt immers niet langer te verantwoorden om een “klassiek” strafproces te voeren voor misdrijven die hoogstens aanleiding kunnen geven tot een geldboete van vijftwintig euro (x 8 bij toepassing van de huidige opdecimen) of een gevangenisstraf van zeven dagen. Het verlaten van de classificatie van overtredingen heeft uiteraard ook een weerslag op de bestraffing, in die zin dat er geen ruimte meer kan zijn voor politiestrafen.

Teneinde een adequater antwoord te bieden op deze problematiek, moeten voor de overtredingen andere pistes worden bewandeld. Afhankelijk van de gemaakte keuzes, kunnen deze pistes hetzij strafrechtelijk (door de overtredingen voortaan als wanbedrijf voor te stellen), hetzij niet-strafrechtelijk (bestuurlijke sancties, bevel tot betaling van het parket, burgerrechtelijke afhandeling,...) zijn. Meer algemeen moet sowieso ruimte worden gelaten voor andere sanctioneringsmechanismen. Hiertoe wordt gebruik gemaakt van het “Taxatie-instrument ter bepaling van de strafwaardigheid van misdrijven” ontwikkeld door de Dienst voor het Strafrechtelijk Beleid (2017). Dit taxatie-instrument werd op basis van objectieve wetenschappelijke criteria ontwikkeld om ondersteunend en legitimerend te werken bij de beantwoording van de vraag of het strafrecht al dan niet moet worden ingezet om een bepaalde inbreuk te handhaven. De denkoefening zal in eerste instantie geschieden voor de delictsomschrijvingen van Boek II van het Strafwetboek.

Wanneer de beteugeling van een strafbaar gestelde rechtsnormschending noodzakelijk wordt geacht, rijst de vraag op welke manier best tegen bestraffing moet worden aangekeken. Het moet worden benadrukt dat de klassieke leer waarvan de principes 150 jaar geleden tot uitdrukking zijn gekomen in het Strafwetboek en die de vergelding, de intimidatie en het voorkomen van recidive als strafdoelstellingen naar voren schuift, niet meer als ankerpunt geldt.

Afgezien van het feit dat er inhoudelijke vraagtekens kunnen worden geplaatst bij de klassieke strafdoelstellingen, is het opvallend dat deze als zodanig nooit eerder expliciet werden verwoord in het Strafwetboek. Men kan de wetgever nochtans bezwaarlijk *carte blanche* geven bij het uittekenen van (nieuwe) bestraffingsopties zonder dat er een visie wordt uitgedragen over de doeleinden die met bestraffing worden nagestreefd.

Strafrecht mag nooit synoniem zijn voor vergelding. Elke sanctie is per definitie leedtoevoegend, maar dit mag nooit de primaire insteek zijn van een samenleving. Ook de algemene en individuele preventie worden als zodanig niet meer expliciet als strafdoelstellingen naar voren geschoven, hoewel deze impliciet begrepen zijn onder andere doelstellingen die aan de straf worden toegedicht, zoals de afkeuring van de maatschappij, de re-integratie van de dader en de bescherming van de maatschappij. De zwaarte van de straf blijkt voor derden geen ontrabend effect te hebben, daar vele misdrijven vanuit een impuls worden gepleegd en daders vaak minder dan verwacht in staat zijn om de gevolgen van hun gedrag in te calculeren. Het uitgangspunt dat de pleger van een misdrijf een “*homo economicus*” is die slechts besluit tot het plegen van het misdrijf na een zorgvuldige analyse van kosten en baten is m.a.w. meestal een fictie. Dezelfde redenering blijkt te gelden t.a.v. het strafdoel van de individuele of speciale preventie. Ook hier is het ontrabend effect van de opgelegde straf vaak verwaarloosbaar. Soms wordt zelfs het tegenovergestelde effect bereikt, nu lage recidivecijfers niet correleren met een lange vrijheidsstraf, wel integendeel. Een kale vrijheidsstraf zonder aangepaste begeleiding blijkt immers de slechtst mogelijke bestraffingsoptie te zijn wanneer de re-integratie van de veroordeelde wordt nagestreefd.

Met het artikel 16 van het voorontwerp van de Commissie HOLSTERS als inspiratiebron werden thans een aantal strafdoelstellingen op uitdrukkelijke wijze geïnventariseerd. De nieuwe regeling wil gestalte geven aan het subsidiariteitsbeginsel en aan zijn corollarium, m.n. de beperking van de nadelige gevolgen van de straf. Hierbij mag ook het algemeen principe van de proportionaliteit van de bestraffing niet uit het oog worden verloren.

Er wordt vooropgesteld dat bij de keuze van de straf en het bepalen van de strafmaat, de rechter de volgende doelen nastreeft:

- het uiting geven aan de maatschappelijke afkeuring ten aanzien van de overtreding van de strafwet;
- het bevorderen van het herstel van het maatschappelijk evenwicht en van het herstel van de door het misdrijf veroorzaakte schade;
- het bevorderen van de maatschappelijke rehabilitatie en re-integratie van de dader;
- het beschermen van de maatschappij;
- het binnen de grenzen van de wet zoeken naar een rechtvaardige proportionaliteit tussen het misdrijf en de opgelegde straf.

Alvorens een straf uit te spreken, moet de rechter deze doelstellingen in overweging nemen, maar ook de ongewenste neveneffecten van de straf ten aanzien van de rechtstreeks betrokken personen, hun omgeving en de samenleving.

De gevangenisstraf is de laatst te overwegen straf, die slechts kan worden uitgesproken wanneer de strafdoelen niet kunnen worden bereikt met een van de andere straffen of maatregelen waarin de wet voorziet.

3. DE GEVANGENISSTRAF ALS *ULTIMUM REMEDIUM*

Uit de vooropgestelde strafdoelstellingen volgt reeds dat de gevangenisstraf de laatst te overwegen straf betreft. Dit ligt ook in lijn met de zienswijze van de Commissie HOLSTERS.

Er wordt thans gewag gemaakt van de notie “gevangenisstraf”, daar in navolging van het advies van de Raad van State werd beslist om de benaming van de vrijheidsberovende straffen te uniformiseren door de gevangenisstraf als benaming te behouden en niet langer het onderscheid te maken tussen de opsluiting en de gevangenisstraf. Aangezien de politieke criminele straf van hechtenis in de praktijk geen enkele meerwaarde heeft, wordt deze straf eveneens geschrapt.

Volgens de wetenschappelijke literatuur staat het buiten kijf dat de gevangenisstraf in vele gevallen een nefaste werking heeft zowel t.a.v. de veroordeelde zelf als t.a.v. zijn rechtstreekse omgeving. Recentelijk heeft het Grondwettelijk Hof in een arrest van 25 mei 2016 nog geoordeeld dat de bepalingen die in een vrijheidsberovende straf voorzien, een dermate essentieel aspect van de vrijheid van de burger aanbelangen, dat zij niet slechts die personen aanbelangen die het voorwerp uitmaken of hebben uitgemaakt van een strafrechtelijke procedure (overweging B.3.3.). Zwारे straffen komen de veroordeelde dus zeker niet (altijd) ten goede. Hoe tegenstrijdig dit ook moge klinken, dit uitgangspunt geldt ook voor de slachtoffers en, ruimer beschouwd, de samenleving.

De rechter zal niet alleen bij de strafoplegging worden gestuurd in de richting van de gevangenisstraf als *ultimum remedium*, maar tevens wordt er een categorie van misdrijven omschreven waarbij de toevlucht tot de gevangenisstraf als wettelijke straf niet kan worden gerechtvaardigd (strafniveau 1). Van zodra een gevangenisstraf wel in het vizier komt, wordt de minimumdrempel opgetrokken naar één jaar hoofdgevangenisstraf. De lange vrijheidsstraffen geïntroduceerd door de wet van 5 februari 2016 tot wijziging van het strafrecht en de strafvordering en houdende diverse bepalingen inzake justitie (BS 19 februari 2016), ook de Potpourri II-wet genoemd (cf. art. 25 Sw.: 28, 38 en 40 jaar gevangenisstraf), worden eveneens verlaten. Als correctionele straf positioneert de gevangenis-

straf zich naargelang het strafniveau tussen 1 en 20 jaar. Als criminele straf worden nog alleen de levenslange gevangenisstraf en de gevangenisstraf van twintig tot dertig jaar naar voren geschoven. Telkens wordt voorzien in de mogelijkheid tot aanneming van verzachtende omstandigheden.

M.b.t. de vervangende straffen moet volgens de Commissie tot hervorming van het strafrecht een cascade-effect en dus een terugkeer naar de gevangenisstraf worden vermeden. Dit veronderstelt de afschaffing van de vervangende gevangenisstraf bij de geldboete, de werkstraf en de probatiestraf. Als vervangende straf blijft de vervangende geldboete overeind voor de werkstraf en de probatiestraf. Bij gehele of gedeeltelijke wanuitvoering van de werkstraf/probatiestraf is de strafuitvoeringsrechtbank bevoegd om te beslissen dat de vervangende geldboete of een deel ervan ten uitvoer zal worden gelegd, rekening houdende met het deel van de werkstraf/probatiestraf dat de veroordeelde reeds heeft ondergaan. Voor de geldboete is het niet nodig een vervangende straf op te leggen, aangezien deze straf gedwongen ten uitvoer kan worden gelegd door middel van de inbeslagname (en de verkoop) van goederen die eigendom zijn van de veroordeelde. In voorkomend geval kan daartoe met bekwame spoed een strafrechtelijk uitvoeringsonderzoek (SUO) worden verricht. Voorts heeft de vervangende gevangenisstraf haar geloofwaardigheid verloren, aangezien ze niet langer wordt uitgevoerd omdat ze in wezen van korte duur is. Tot slot treft de vervangende gevangenisstraf bij de geldboete in de eerste plaats diegenen die over onvoldoende middelen beschikken. Er mag geenszins sprake zijn van een vrijheidsbeneming wegens schulden. Alleen bij de straf onder elektronisch toezicht lijkt een vervangende gevangenisstraf op zijn plaats te zijn. Alleszins zal de strafuitvoeringsrechtbank hierover uitsluitend moeten geven. Wanneer beslist wordt om over te gaan tot de uitvoering van de vervangende gevangenisstraf, wordt de duur van het reeds uitgevoerde elektronisch toezicht in mindering gebracht van de opgelegde vervangende straf, waarbij een dag straf onder elektronisch toezicht gelijkstaat met een dag gevangenisstraf. Volledigheidshalve kan worden gezegd dat in de laatste versie van het voorontwerp de vervangende gevangenisstraf bij de werkstraf en de probatiestraf terug werden geïntroduceerd, omdat het loutere drukmiddel van de vervangende geldboete ontoereikend werd geacht.

Ook werd geoordeeld af te stappen van de bijkomende straf van de terbeschikkingstelling van de strafuitvoeringsrechtbank, daar deze straf – afgezien van het feit dat het toepassingsgebied *ratione personae/materiae* arbitrair is – neerkomt op een kunstmatig maar reëel opdrijven van de vrijheidsstraf, wat onverenigbaar is met de premisse dat rechtsregels evenredig moeten zijn met het nagestreefde doel.

4. FLEXIBILITEIT IN DE BESTRAFFING VERTREKKENDE VAN UITGETEKENDE STRAFNIVEAUS ZONDER ARTIFICIEEL MECHANISME VAN CORRECTIONALISERING

De waarschijnlijk meest in het oog springende hervorming van het voorstel is dat de hoofdstraffen voortaan in niveaus zijn onderverdeeld. Dit komt niet alleen de coherentie ten goede, maar ook verplicht het de wetgever de koppeling van een delictomschrijving aan een concreet strafniveau op een onderbouwde manier te maken.

De niveaus 7 en 6 bevatten de criminele straffen, de niveaus 5 tot 1 de correctionele straffen. Het voorontwerp van Strafwetboek-Boek I zoals dat werd goedgekeurd door de Ministerraad en werd voorgelegd aan de Raad van State voegt een bijkomend strafniveau toe tussen het niveau 2 en 3 (waardoor de criminele straffen voortaan terug te vinden zijn in de niveaus 8 en 7 en de correctionele straffen in de niveaus 6 tot 1). Het verbinden van een misdrijf aan een categorie (misdaden of wanbedrijven) gebeurt op onaantastbare wijze, met name op grond van het criterium van de straf waarin voorzien is in de wettelijke bepaling tot strafbaarstelling van het misdrijf en niet langer naargelang de concrete straf die is op-

gelegd door de rechter na toepassing van de verzachtende omstandigheden of aanneming van een verschoningsgrond.

Er wordt eveneens definitief komaf gemaakt met het systeem van correctionaliseren. Het is eigenlijk een rechtsstaat onwaardig wanneer wordt gesteund op een quasi automatisch mechanisme dat er alleen op gericht is een procedure voor het hof van assisen te vermijden en waarbij men zich in alle mogelijke artificiële bochten moet wringen om toch maar een rechtvaardiging te kunnen geven aan de correctionaliseringspraktijk.

Per niveau bepaalt de wet welke straffen opgelegd kunnen worden en wat het concrete gevolg is van de eventuele aanneming van verzachtende omstandigheden (zonder dat dit laatste een invloed heeft op de aard van het misdrijf). Op die manier wordt de straftoemeting veel eenvoudiger gemaakt: de rechter heeft per niveau een overzicht van de mogelijkheden (inclusief de zgn. 'alternatieve straffen').

Een bijkomende (tijdelijke) vereenvoudiging voor wat de geldstraffen betreft, is dat de bedragen van de geldstraffen zijn aangepast, waardoor geen toepassing van de opdecimen meer nodig is.

Daarnaast breidt het voorstel het straffenpalet aanzienlijk uit met de volgende hoofdstraffen: opgelegde behandeling (een straf die ook werd bepleit door de Commissie HOLSTERS, maar die evenwel uit het voorontwerp werd geschrapt), de geldstraf vastgesteld op basis van het verwachte of uit het misdrijf behaalde voordeel, de veroordeling bij schuldigverklaring en de verbeurdverklaring als autonome straf. De gevangenisstraf, de straf onder elektronisch toezicht, de werkstraf, de probatiestraf en de geldboete blijven na enkele aanpassingen overeind als hoofdstraf.

Ook m.b.t. de bijkomende straffen – die voortaan alle worden geïnventariseerd in Boek I van het Strafwetboek en in de door de wet bepaalde gevallen (kunnen) worden uitgesproken mits naleving van het proportionaliteitsprincipe – is flexibiliteit troef. Genoemd kunnen worden de geldboete, de verbeurdverklaring, de geldstraf vastgesteld op basis van het verwachte of uit het misdrijf behaalde voordeel, de ontzetting uit bepaalde burgerlijke en politieke rechten, het beroepsverbod, de bekendmaking van de beslissing houdende veroordeling, de sluiting van de inrichting, het verval van het recht tot sturen en het woon- of contactverbod. Het voorontwerp werd nog aangevuld met de bijkomende straf van uitsluiting van het recht in te schrijven voor overheidsopdrachten of om concessies te verkrijgen.

Het huidig straffenarsenaal biedt t.a.v. de rechtspersoon niet zo veel mogelijkheden. Slechts de geldboete kan als hoofdstraf worden uitgesproken, wat als een lacune wordt ervaren. Diversificatie in het straffenpalet voor de rechtspersoon werd dan ook ingevoerd, zowel op het niveau van de hoofd- als dat van de bijkomende straffen. Als hoofdstraffen kunnen worden voorgesteld de geldboete, de dienstverleningsstraf ten gunste van de gemeenschap, de probatiestraf, de geldstraf vastgesteld op basis van het verwachte of uit het misdrijf behaalde voordeel, het verbod om een activiteit die deel uitmaakt van het maatschappelijk doel uit te oefenen, de verbeurdverklaring, de sluiting van de inrichting, de uitsluiting van het recht in te schrijven voor overheidsopdrachten of om concessies te verkrijgen en de veroordeling bij schuldigverklaring. Een aantal hoofdstraffen geldt ook als bijkomende straf. Dit is het geval voor de geldboete, het verbod om een activiteit die deel uitmaakt van het maatschappelijk doel uit te oefenen, de geldstraf vastgesteld op basis van het verwachte of uit het misdrijf behaalde voordeel, de verbeurdverklaring, de sluiting van de inrichting en de uitsluiting van het recht in te schrijven voor overheidsopdrachten of om concessies te verkrijgen. Daarnaast is ook de bekendmaking van de beslissing houdende veroordeling als bijkomende straf voorzien. In navolging van het advies van de Raad van State werd ervoor geopteerd de ontbinding van de rechtspersoon niet langer meer als een bijkomende straf te bestempelen, doch wel als een beveiligingsmaatregel.

5. EEN GEÏNDIVIDUALISEERDE, MAAR GELIJKWAARDIGE BESTRAFFING VOOR EENIEDER

Zoals hierboven blijkt, is het van het grootste belang dat aan de strafrechter de grootst mogelijke flexibiliteit wordt gelaten. Aan het uitgangspunt van de individualisering van de bestrafing kan m.a.w. niet worden getornd. Een optimale straf betekent niet alleen dat de straf maatschappelijk gezien als rechtvaardig wordt ervaren, maar ook dat de straf kan worden gekozen die het best is aangepast aan de persoonlijke situatie van de beklaagde.

De individualisering wordt ook in de hand gewerkt door een aantal andere ingrepen. Zo worden de huidige premissen m.b.t. de gerechtelijke antecedenten gekoppeld aan het uitstel van de tenuitvoerlegging van de straf niet hernomen, met het oog op het verhogen van de coherentie en de flexibiliteit. In het voorontwerp van wet zoals goedgekeurd door de Ministerraad wordt het uitstel evenwel uitgesloten voor personen die worden veroordeeld voor een misdaad (d.w.z. een misdrijf waarop door de wet een criminele straf is gesteld). De herroeping van het uitstel door de strafuitvoeringsrechtbank (voorgesteld wordt de strafuitvoeringsrechtbank voor het gros van het strafuitvoeringscontentieux bevoegd te maken) wordt steeds facultatief gemaakt, opnieuw met het oog op flexibiliteit, zodat de beslissing het best kan worden toegespitst op de concreet voorliggende situatie. Een nieuwigheid betreft eveneens de opname van een bepaling met algemene draagwijdte op grond waarvan het openbaar ministerie of de rechter bij wie de zaak aanhangig werd gemaakt, aan de bevoegde dienst van het gerechtelijk arrondissement van de verblijfplaats van de beklaagde de opdracht kan geven een voorlichtingsrapport op te stellen teneinde de pertinente informatie te verstrekken die van aard is de rechter in te lichten over de opportuniteit van de overwogen straffen of maatregelen.

Individualisering is een heilig principe, toch moet erover worden gewaakt dat een gelijkwaardige bestrafing voor eenieder mogelijk wordt gemaakt. Vooreerst werden de bestraffingsalternatieven voor natuurlijke en rechtspersonen meer op elkaar afgestemd. Ook in het raam van de straftoemeting worden de verschillpunten in de mate van het mogelijke weggewerkt. Zo zal het systeem van recidive – dat werd omgevormd in een systeem van tijdelijke bijzondere herhaling – probleemloos kunnen worden toegepast t.a.v. de rechtspersoon, waar thans de redactie van bepaalde recidivebepalingen belet dat de vertaalslag naar de rechtspersoon kan worden gemaakt.

De nood aan gelijkwaardigheid laat zich zeker voelen bij de pecuniaire straffen. Wat de geldboete betreft, wordt voor de natuurlijke persoon bepaald dat het bedrag wordt vastgesteld in verhouding tot zijn financiële draagkracht en zijn sociale toestand³ en voor de rechtspersoon in verhouding tot zijn financiële draagkracht, zijn omzet en zijn omvang. Met het oog op de gelijkheid van de uitwerking van de straf, kan de rechter volgens het voorstel, in navolging van het artikel 109 van het voorontwerp LEGROS, op het basisbedrag van de geldboete een vermenigvuldigingsfactor toepassen die niet hoger mag zijn dan vijf. Deze vermenigvuldigingsfactor werd echter geschrapt in het voorontwerp van wet zoals goedgekeurd door de Ministerraad. Het algemeen principe wordt als zodanig wel in het voorontwerp bepaald. In de andere zin kan de rechter een geldboete beneden het wettelijk minimum uitspreken indien de veroordeelde om het even welk document voorlegt dat zijn precaire financiële situatie bewijst.

De vervangende gevangenisstraf is in het voorstel van voorontwerp ook niet langer mogelijk bij de geldboete, gelet op de mogelijkheden om over te gaan tot gedwongen tenuit-

3 Het gaat om de reële financiële draagkracht van de beklaagde, waarover de rechter zich soeverein een oordeel vormt door rekening te houden met diens vermogenstoestand, levensstandaard, inkomsten (al dan niet officieel of niet-aangegeven) en de lasten die als zodanig kunnen resulteren uit de elementen van de zaak.

voerlegging. Dit betreft bovendien een onrechtvaardige en discriminatoire straf, aangezien zij niet de wanuitvoerders viseert doch wel de armen.

6. STREVEN NAAR SPIEGELBESTRAFFING WAAR MOGELIJK

Het (voorstel van) voorontwerp laat omwille van de flexibiliteit en de daarbij horende individualisering van de bestraffing toe dat een straf (hoofd- en bijkomende straf) kan worden gekozen die het best is aangepast aan de persoonlijke situatie van de beklaagde.

Vele uitgetekende straffen zijn een vorm van spiegelbestrafing waarbij het gepleegde misdrijf of de daderproblematiek bepalend zijn voor de inhoud van de straf (ROZIE en VANDERMEERSCH, 2016-17). De rechtspsychologische/criminologische literatuur toont aan dat de aanwezigheid van een duidelijk causaal verband tussen het misdrijf en de straf een cognitieve factor is die de effectiviteit van de straf bevordert. Een optimale straf moet immers ook begrijpelijk zijn. De premisse van begrijpelijkheid wordt zeker bevorderd wanneer met de bestraffing een relatie wordt gelegd met het ongewenste gedrag. Bij de oplegging van een spiegelstraf is het immers de bedoeling dat de delinquent zich bewust wordt van wat het specifieke gedrag waarvoor hij gestraft werd, teweeg heeft kunnen brengen.

Vandaag kan reeds een spiegelend effect worden bewerkstelligd met de probatieop-schorting, het probatieuitstel, de autonome probatiestraf en de werkstraf. Het aanbod van spiegelbestrafing wordt in het (voorstel van) voorontwerp van Boek I van het Strafwetboek verruimd. Het moet wel worden benadrukt dat de probatieopschorting als rechtsfiguur als zodanig wordt verlaten en wordt opgeslorpt door de probatiestraf. Voor de gewone opschorting van de uitspraak van de veroordeling blijft er nog een groot toepassingsgebied weggelegd in de nieuwe rechtsfiguur van de veroordeling bij schuldigverklaring. Er kan worden beargumenteerd dat een schuldigverklaring onder bepaalde voorwaarden wordt gerechtvaardigd door de omstandigheden van de zaak, rekening houdend met de geringe ernst van de feiten of de tijd die is verstreken sinds de feiten. De actieradius van de opschorting van de uitspraak van de veroordeling is dus niet helemaal gelijklopend met de rechtsfiguur van veroordeling bij schuldigverklaring. Bovendien betreft de veroordeling bij schuldigverklaring – in navolging van wat de Commissie HOLSTERS destijds heeft geoordeeld – wel degelijk een straf.

Nieuwe straffen met spiegelende werking zijn de verbeurdverklaring met reëel karakter, de geldstraf vastgesteld op basis van het verwachte of uit het misdrijf behaalde voordeel, het verval van het recht tot sturen wanneer het motorrijtuig gediend heeft of bestemd was tot het plegen van het misdrijf of tot het verzekeren van de vlucht na het plegen van het misdrijf of een poging daartoe. Ook in het beroepsverbod en de sluiting van de inrichting kan een spiegelende werking worden gezien, net zoals in de dienstverleningsstraf ten gunste van de gemeenschap voor de rechtspersoon naar analogie met de werkstraf voor de natuurlijke persoon.

Spiegelbestrafing moet worden nagestreefd, maar het kan niet genoeg worden onderstreept dat elke casus *in concreto* door de feitenrechter zal moeten worden onderzocht. Aan de individualisering van de bestraffing mag nooit worden geraakt. Een aantal nieuwe vooropgestelde gemeenrechtelijke spiegelstraffen (zoals de geldstraf vastgesteld op basis van het verwachte of uit het misdrijf behaalde voordeel, het beroepsverbod, de sluiting van de inrichting, het verval van het recht tot sturen) heeft een facultatief karakter. De rechter zal dan in eer en geweten moeten trancheren en nagaan of deze straffen in de voorliggende zaak wel als optimale straf kunnen worden bestempeld.

7. CONCLUSIE

In deze bijdrage stond de zienswijze m.b.t. de bestraffing van de Commissie tot hervorming van het strafrecht centraal. Het groter geheel van een vooropgestelde hervorming van het Strafwetboek mag evenwel niet uit het oog worden verloren. Bovendien zal het Parlement uiteindelijk de knopen moeten doorhakken. Slechts dan zullen we definitief weten welke uitgangspunten er overeind blijven. Ook kan het Boek I van het Strafwetboek maar in werking treden als de werkzaamheden van Boek II zijn afgerond en na parlementair debat zijn goedgekeurd. De twee Boeken zijn nu eenmaal onlosmakelijk met elkaar verbonden. De in het (voorstel van) voorontwerp van Strafwetboek – Boek I opgenomen regels m.b.t. de bestraffing zijn onmiddellijk gelinkt aan de straf zelf. Het is een bewuste keuze geweest om de strafuitvoeringsaspecten zoveel mogelijk te bannen uit het Strafwetboek. Dit betekent dat ook de realisatie van een Wetboek van Strafvordering, waaraan de Regering momenteel werkt, een *conditio sine qua non* is voor het welslagen van het project.

Hoe dan ook zal er maar sprake kunnen zijn van een globale hervorming wanneer hieromtrent een vastberaden politieke wil bestaat. Maar na 150 jaar, verdient dit project het om te slagen...

REFERENTIES

Literatuur

- COMMISSIE 'STRAFUITVOERINGSRECHTBANKEN, EXTERNE RECHTSPOSITIE VAN GEDETINEERDEN EN STRAFTOEMETING' (2003), *Eindverslag. Deel II – Straftoemeting*.
- COMMISSIE VOOR DE HERZIENING VAN HET STRAFWETBOEK (1979). *Verslag over de voornaamste grondslagen voor de hervorming*. Brussel: Ministerie van Justitie, 137p.
- DIENST VOOR HET STRAFRECHTELIJK BELEID (M.M.V. DE CRAIM, C., DEFEVER, C., DELADRIÈRE, A., DEVEUX, E., PARRANDO RAMOS, R., VAN DER LINDEN, H.) (2017). *Ontwikkeling van een taxatie-instrument ter bepaling van de strafwaardigheid van het gedrag omschreven in de inbreuk. Eindrapport ter attentie van de minister van Justitie*. Brussel: Federale Overheidsdienst Justitie, 225p.
- LEGROS, R. (1985). *Voorontwerp van Strafwetboek*. Brussel: Ministerie van Justitie, 231p.
- ROZIE, J. & VANDERMEERSCH, D. M.M.V. DE HERDT, J., DEBAUCHE, M. & TAEYMANS, M. (2016a). *Commissie voor de hervorming van het strafrecht. Voorstel van voorontwerp van Boek I van het Strafwetboek*. Brugge: die Keure, 179p.
- ROZIE, J. & VANDERMEERSCH, D. M.M.V. DE HERDT, J., DEBAUCHE, M. & TAEYMANS, M. (2016b). *Commission de réforme du droit pénal – Proposition d'avant-projet de Livre Ier du Code pénal* (Dossier n° 24 van de Revue de droit pénal et de criminologie). Brussel: La Chartre, 175p.
- ROZIE, J., VANDERMEERSCH, D., DE HERDT, J., DEBAUCHE, M. & TAEYMANS, M. (2017a). Het voorstel van voorontwerp van nieuw Boek I Strafwetboek. Na 150 jaar eindelijk tijd om 'de sprong' te wagen. *NC*, 1-9.
- ROZIE, J., VANDERMEERSCH, D., DE HERDT, J., DEBAUCHE, M. & TAEYMANS, M. (2017b). La proposition d'avant-projet de nouveau Livre Ier du Code pénal: après 150 ans une réforme bien nécessaire. *JT*, 29-34.
- ROZIE, J. & VANDERMEERSCH, D. (2016-17). De spiegelstraf herontdekt: een nieuw wapen in de strijd tegen de ineffectiviteit van de bestraffing? *Rechtskundig weekblad*, 243-257.

Wetgeving

Ministerieel Besluit van 30 oktober 2015 houdende oprichting van de Commissies tot hervorming van het strafrecht en van het strafprocesrecht, *BS.* 29 december 2015.